

บทที่ 3

ปัจจัยทางค่านิยมที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่เคยย้ายถิ่น และไม่เคยย้ายถิ่นในเขตเมืองของประเทศไทย

การศึกษาเปรียบเทียบภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่เคยย้ายถิ่น และไม่เคยย้ายถิ่นในเขตเมืองของประเทศไทยนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงปัจจัยทางค่านิยม ค่าย เพราะว่ปัจจัยทางค่านิยมเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่ง ที่มีผลต่อทั้งการย้ายถิ่น และภาวะเจริญพันธุ์ และจากการศึกษาในเรื่องที่คล้ายคลึงกันนี้ที่ศึกษาเอาไว้ในหลาย ๆ ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วยนั้น ก็ได้กล่าวถึงปัจจัยทางค่านิยมว่า เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการย้ายถิ่นและภาวะเจริญพันธุ์อย่างมาก ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า การย้ายถิ่นนอกจากจะเป็นทั้งกระบวนการและกลไกในการที่จะทำให้ประชากรในชุมชนหนึ่ง ๆ เปลี่ยนแปลงไปได้แล้ว ภาวะเจริญพันธุ์ของผู้ย้ายถิ่นเองก็มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมประชากรได้ด้วย และผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้มักจะมีลักษณะร่วมบางอย่างที่ยังคงไว้เหมือนกับประชากรในเขตที่ตนย้ายมา และในขณะที่เดียวกันก็จะมีลักษณะร่วมอีกบางอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป โดยคล้ายคลึงกันกับประชากรในเขตที่ตนเข้าไปอาศัยอยู่ใหม่ เช่นเดียวกันกับภาวะเจริญพันธุ์ที่จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางค่านิยมอย่างมาก เพราะว่ภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี นอกจากจะขึ้นอยู่กับความสามารถในการมีบุตรได้ และปัจจัยทางค่านิยมชีวิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการให้กำเนิดบุตรแล้ว ก็ยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมแต่ละสังคม ระดับการศึกษา รวมไปถึงการอบรมเรียนรู้ระเบียบทางสังคม (Socialization) อีกด้วย ซึ่งผู้ศึกษาได้แยกปัจจัยทางค่านิยมออกเป็นปัจจัยย่อย ๆ อันได้แก่ เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน เขตที่เกิดของสตรี เขตที่อาศัยอยู่ก่อนและหลังการสมรส และระดับการศึกษาของสตรี

3.1 เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้หมายถึง เขตที่อาศัยอยู่ในขณะที่ทำการสำรวจ ซึ่งแบ่งออกเป็น เขตกรุงเทพมหานคร หรือเขตเทศบาลนครกรุงเทพและชนบุรี และเขตเมืองอื่น ๆ หรือเขตเทศบาลอื่น ๆ ทั่วประเทศ ที่นอกเหนือจากเขตกรุงเทพมหานคร ทั้งนี้ก็เพราะว่าเขตกรุงเทพมหานครเป็นเขตเมืองขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และมีขนาดใหญ่กว่าเขตเมืองที่มีขนาดรองลงไปถึงประมาณ 32 เท่าตัว¹ ฉะนั้นแบบวิถีการดำรงชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองที่มีขนาดใหญ่ย่อมจะแตกต่างกันกับแบบวิถีการดำรงชีวิตของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองที่มีขนาดรอง ๆ ลงไปอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมของเมือง ความสับสนวุ่นวาย และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งในปัจจุคัยันนี้ได้ตั้งสมมติฐานเอาไว้ว่า "ในเขตที่อาศัยอยู่เขตเดียวกันสตรีที่เคยย้ายถิ่นน่าจะมีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น" เพราะว่าสตรีที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง อาจจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ (Innovation) ได้ง่ายกว่า และรวดเร็วกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น ประกอบกับอาจจะเป็นผลมาจากการปรับตนเองและครอบครัว ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาพอสมควรถึงจะคุ้นเคยกับในเขตที่ตนได้ย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยอยู่ใหม่ได้ หรืออาจจะเป็นผลมาจากทั้งสองประการนี้

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่าสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร สตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3.7 คน เปรียบเทียบกับ 4.1 คนตามลำดับ แต่ในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติคือ มีจำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 4.1 คน เปรียบเทียบกับ 4.2 คน ตามลำดับ

---

¹Sidney Goldstein and Penporn Tirasawat, The Fertility of Migrants to Urban Places in Thailand, pp. 5-6.

ตารางที่ 1 จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีที่เคยสมรส จำแนกตาม
สถานภาพการย้ายถิ่น และเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน	สถานภาพการย้ายถิ่น			
	การย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต		การย้ายถิ่นภายในห้าปี	
	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น
รวมทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน	3.8(1,181)*	4.1(1,006)	3.1(887)*	4.6(1,311)
เขตกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพ-ธนบุรี)	3.7(795)*	4.1(470)	3.1(523)*	4.5(747)
เขตเมืองอื่น ๆ	4.1(386)	4.2(536)	3.2(364)*	4.8(564)

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อใช้ค่า t ทดสอบทางเดียว

สำหรับสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีกับสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นนั้นจะเห็นว่า ทั้งใน
เขตกรุงเทพมหานครและในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีจะมีระดับภาวะ
เจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือมีจำนวนบุตร
เกิดรอดโดยเฉลี่ยเท่ากับ 3.0 คน เปรียบเทียบกับ 4.5 คน และ 3.2 คน เปรียบ
เทียบกับ 4.8 คนตามลำดับ

นั่นคือสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรี
ที่ไม่เคยย้ายถิ่นดังสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ เฉพาะที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น
ส่วนสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่น ๆ จะสนับสนุน สมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้อาจจะเนื่อง
มาจากว่าสตรีที่ย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่น ๆ นั้นย้ายมาจากเขตชนบทเป็นส่วน
ใหญ่¹ อันเป็นเขตที่มีภาวะเจริญพันธุ์สูงอยู่แล้ว ประกอบกับอาจจะมีความคิดในการถนอม
รักษาของเดิม (Conservation)² อยู่ด้วยเลยทำให้มีระดับภาวะเจริญพันธุ์ไม่แตกต่าง
กัน และก็อาจจะเป็นผลมาจากเขตกรุงเทพมหานครเป็นสังคมขนาดใหญ่ หรือสังคมหลากหลาย
(Heterogeneity Society) ได้มีไปด้วยความสับสนวุ่นวาย และเป็นสังคมแบบตัว
ใครตัวมันมากกว่าในสังคมที่มีขนาดเล็กกว่าหรือในเขตเมืองอื่น ๆ จึงจำเป็นต้องยับยั้ง
หรือลดการมีบุตรของคนเอาไว้ก่อนในขณะที่เกี่ยวกับสตรีที่ย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยอยู่ในเขต
กรุงเทพมหานคร ก็อาจจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่าและรวดเร็ว
กว่าด้วย

สำหรับสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีกับสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นนั้น จะสนับสนุนตาม
สมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองอื่น ๆ ซึ่งก็ได้ผล

¹ Ibid., pp. 10-13.

² Visid Prachuabmoh, "Rural-Urban Migration in Thailand,"
in Social Science Research for Urban Development in Southeast
Asia, pp. 73-74.

คล้ายคลึงกันกับการศึกษาของ Goldstein ในเขตเมืองของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2503¹ คล้ายคลึงกับผลการศึกษาของอาร์โนลด์และสุปาณี บุญประเทืองในประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2513² และคล้ายคลึงกันกับผลการศึกษาของ Goldstein และเพ็ญพร ชีระ-สวัสดี ในเขตเมืองของประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2513³

3.2 เขตที่เกิดของสตรี บัจจัยค่านเขตที่เกิดของสตรีนี้นับว่าเป็นปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีได้อย่างหนึ่ง เพราะว่าเมื่อคนเราเกิดขึ้นมาในเขตใดก็ตามมักจะอยู่ในเขตนั่นสักพักหนึ่งก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยใหม่หรือย้ายถิ่นไปยังเขตอื่น ๆ ดังนั้นก็ย่อมที่จะได้รับทัศนคติ ค่านิยม การอบรมเรียนรู้ระเบียบทางสังคม และวัฒนธรรมของสังคมหรือเขตนั่น ๆ บางพอสมควร และอิทธิพลจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็น่าจะมีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่เกิดในเขตที่แตกต่างกันได้เช่นกัน

จากตารางที่ 2 จะเห็นว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองอื่น ๆ ที่เกิดในเขตต่าง ๆ ภายในประเทศและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่เกิดในเขตเมืองและไม่เคยย้ายถิ่น โดยเฉพาะสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครที่เกิดในเขตต่าง ๆ ภายในประเทศและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่เกิดในเขตกรุงเทพมหานครและไม่เคยย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่น ๆ ที่เกิดในเขตต่าง ๆ ภายในประเทศและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีระดับการเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่เกิดในเขตเมืองอื่น ๆ และไม่เคยย้ายถิ่นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่สตรีที่เกิดในต่าง

¹ Sidney Goldstein, The Demography of Bangkok: A Case Study of Differentials Between Big City and Rural Population, pp. 17-19.

² เฟรค อาร์โนลด์ และ สุปาณี บุญประเทือง, "การย้ายถิ่น : รายงานเชิงวิเคราะห์ ฉบับที่ 2," สามะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513, หน้า 29.

³ Sidney Goldstein and Penporn Tirasawat, The Fertility of Migrants to Urban Places in Thailand, pp. 16-19, 22-27.

ตารางที่ 2 จำนวนบุตร เกิดรอดุโดยเฉลี่ยของสตรีที่เคยสมรส จำแนกตาม สถานภาพการย้ายถิ่น เขตที่เกิดของสตรีและเขตที่อาศัยอยู่ใน ปัจจุบัน

เขตที่อาศัยอยู่ใน ปัจจุบันและเขตที่ เกิดของสตรี	สถานภาพการย้ายถิ่น			
	การย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต		การย้ายถิ่นภายในห้าปี	
	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น
<u>รวมทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน</u>				
รวม	3.9(1,113)*	4.1(1,005)	3.1(803)*	4.5(1,139)
เกิดในเขตกรุงเทพมหานคร	4.0(143)	4.1(469)	3.3(229)*	4.5(362)
เกิดในเขตเมืองอื่น ๆ	3.5(285)*	4.2(536)	2.8(214)*	4.5(421)
เกิดในเขตชนบท	3.6(524)*	-	3.0(360)*	4.5(356)
เกิดในต่างประเทศ ¹	5.6(161)*	-	-	-
<u>เขตกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพ-ธนบุรี)</u>				
รวม	3.8(733)*	4.1(469)	2.9(453)*	4.3(617)
เกิดในเขตกรุงเทพมหานคร(* ก)(3)	-	-	3.2(149)*	4.5(296)
เกิดในเขตเมืองอื่น ๆ	3.4(285)*	-	2.8(124)*	4.0(157)
เกิดในเขตชนบท	3.4(326)*	-	2.7(180)*	4.3(164)
เกิดในต่างประเทศ ¹	5.6(119)*	-	-	-
<u>เขตเมืองอื่น ๆ</u>				
รวม	4.2(380)	4.2(536)	3.2(350)*	4.7(522)
เกิดในเขตกรุงเทพมหานคร	3.9(140)	-	3.4(80)*	4.7(66)
เกิดในเขตเมืองอื่น ๆ	-(-)	-	2.9(90)*	4.8(264)
เกิดในเขตชนบท	3.9(198)	-	3.2(180)*	4.7(192)
เกิดในต่างประเทศ ¹	5.5(42)*	-	-	-

(*ก) ตัวอย่างมีน้อยกว่า 5 ราย

*มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อใช้ค่า

¹ สำหรับการย้ายถิ่นภายในห้าปีไม่ได้
นำมาศึกษาด้วย

t ทดสอบทางเดียว

ประเทศ และเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งขีวิตจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่เกิดในเขตเมืองของประเทศ และไม่เคยย้ายถิ่นทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีและไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีนั้นได้เลือกศึกษาเฉพาะสตรีที่เกิดในเขตต่าง ๆ ภายในประเทศ จะเห็นว่าสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและในเขตเมืองอื่น ๆ ซึ่งเคยย้ายถิ่นภายในห้าปีจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีในเขตที่เกิดเขตเดียวกันทุกเขต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทั้งนี้สามารถกล่าวได้ว่า การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการคัดเลือกอย่างหนึ่งโดยเฉพาะคัดเลือกสตรีที่มีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำอยู่แล้ว จากในเขตชนบทให้เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมืองพร้อมกับสตรีที่เคยย้ายถิ่นนี้ อาจจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่าและเร็วกว่า สตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นทั้งนี้ไม่ว่าสตรีนั้นจะเกิดในเขตใดภายในประเทศก็ตามและก็อาจจะเป็นผลมาจากการปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ และแบบวิถีการดำรงชีวิตในเขตเมืองของสตรีที่เคยย้ายถิ่นเหล่านี้ด้วย โดยเฉพาะสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งขีวิต เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร อาจจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่าและรวดเร็วกว่า หรืออาจจะเป็นผลมาจากกรุงเทพมหานครเป็นสังคมเมืองขนาดใหญ่ หรือสังคมหลากหลาย (Heterogeniety Society) ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตนเองและครอบครัวนานกว่าในเขตเมืองอื่น ๆ หรืออาจจะเป็นผลมาจากทั้งสองประการนี้ประกอบกันก็เป็นได้ ส่วนสตรีที่เกิดในต่างประเทศและย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมืองของประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่คือสตรีชาวจีนที่มีอายุมากแล้ว ประกอบกับมีทัศนคติและค่านิยมในการส่งเสริมต่อการมีบุตรจำนวนจำนวนมาก¹ และเมื่อย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทย ก็มักจะอยู่รวมกลุ่มกันเป็นพวก

¹John Knodel and Visid Prachuabmoh, The Fertility of Thai Women Research Report No. 5, Institute of Population Studies (Bangkok : Institute of Population Studies, Chulalongkorn University 1973), pp. 59-61.

มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันอยู่ตลอดเวลา¹ อันเป็นผลทำให้ชนบทรอบนิคม ประเพณี และวัฒนธรรมเดิมยังคงมีอยู่ หรือมีการรักษาเอาไว้สืบต่อกันมา ด้วยเหตุนี้ภาวะเจริญพันธุ์สะสม (Cumulative Fertility) ของสตรีที่เกิดในต่างประเทศ จึงสูงกว่าสตรีที่เกิดในเขตเมืองของประเทศ ซึ่งก็คล้ายคลึงกับการศึกษาของ Miro ในกลุ่มประเทศลาตินอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2506-2507² และการศึกษาของอริชาติ จารัสฤทธิรงค์ และอุไรวรรณ คณิงสุขเกษม ในเขตกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. 2519³

3.3 เขตที่อาศัยอยู่ก่อนและหลังการสมรสของสตรี บัจจัยค่านเขตที่อาศัยอยู่ก่อนและหลังการสมรสของสตรี หมายถึง เขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดก่อนและหลังการสมรสของสตรี ซึ่งเป็นบัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีได้บัจจัยหนึ่ง เนื่องจากจากหลักความจริงทางสังคมวิทยาที่ว่า คนเราเมื่ออาศัยอยู่ในเขตใดหรือสังคมใดนานพอสมควรก็มักจะมีลักษณะท่าทาง ความคิดอ่าน ทัศนคติ และค่านิยม ตลอดจนแบบวิถีการดำเนินชีวิตเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับในสังคมนั้น จนอาจกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นไปก็ได้ หรืออาจจะสร้างวัฒนธรรมของตนขึ้นมาใหม่ โดยนำเอาวัฒนธรรมเดิมมาประสมประสานกับวัฒนธรรมใหม่ที่มีอยู่ในสังคมนั้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตต่อไป ซึ่งรวมถึงทัศนคติและค่านิยมในเรื่องของการมีบุตรด้วย ดังนั้นจึงได้นำเอาบัจจัยค่านเขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดก่อนและหลังการสมรสของสตรีมาศึกษาค้นคว้า โดยได้ตั้งสมมติฐานว่า "ในเขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดก่อนหรือหลังการสมรสเขต

¹William G. Skinner, Chinese Society in Thailand : An Analytical History (Ithaca, New York : Cornell University Press, 1962), pp. 312-313.

²Carmen A. Miro, "Some Misconception Disproved : A Program of Comparative Fertility Surveys in Latin America," in Family Planning of Population Programs, pp. 618-620.

³อริชาติ จารัสฤทธิรงค์ และ อุไรวรรณ คณิงสุขเกษม, "ภาวะการเจริญพันธุ์ของผู้ชายรุ่นใหม่ในแหล่งเสื่อมโทรมในกรุงเทพมหานคร," ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องการศึกษาค่านพฤติกรรมและการวางแผนครอบครัวของไทย, หน้า 84.

เดียวกัน สตรีที่เคยย้ายถิ่นน่าจะมีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น ทั้งนี้เพราะว่า การย้ายถิ่นเป็นกระบวนการคัดเลือกสตรีที่มีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำอยู่แล้วให้เข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมือง ประกอบกับสตรีที่เคยย้ายถิ่นยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่า และเร็วกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น รวมทั้งอาจจะเป็นผลมาจากการปรับตนเองและครอบครัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจและแบบวิถีการดำเนินชีวิตในเขตเมืองด้วย ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร

3.3.1 เขตที่อาศัยอยู่ก่อนการสมรสของสตรี จากตารางที่ 3 จะเห็นว่า สตรีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตต่าง ๆ ภายในประเทศนานที่สุดก่อนการสมรสและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตเมืองนานที่สุดก่อนการสมรสและไม่เคยย้ายถิ่น โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร สตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในเขตใดภายในประเทศนานที่สุดก่อนการสมรสจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนในเขตเมืองอื่น ๆ นั้นสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตและเคยอาศัยอยู่ในเขตต่าง ๆ ภายในประเทศนานที่สุดก่อนการสมรส จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่สตรีที่เคยย้ายถิ่นและเคยอาศัยอยู่ในต่างประเทศนานที่สุดก่อนการสมรสจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและในเขตเมืองอื่น ๆ

สำหรับสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตต่าง ๆ นานที่สุดก่อนการสมรสเขตเดียวกันทุกเขต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองอื่น ๆ

นั่นก็อระดับภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตกับสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น จะสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้เฉพาะสตรีที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น และเป็นที่น่าสังเกตว่า สตรีที่เคยอาศัยอยู่ในต่างประเทศนานที่สุดก่อนการสมรสและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตที่มีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่เคยอาศัยอยู่

ตารางที่ 3 จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีที่เคยสมรส จำแนกตาม
สถานภาพการย้ายถิ่น เขตที่อาศัยอยู่ก่อนการสมรสของสตรีและ
เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และเขตที่อาศัยอยู่ก่อน การสมรสของสตรี	สถานภาพการย้ายถิ่น			
	การย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต		การย้ายถิ่นภายในห้าปี	
	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น
<u>รวมทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน</u>				
รวม	3.9(1,175)*	4.2(1,003)	3.1(880)*	4.6(1,344)
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพ				
มหานคร	3.5(312)*	4.1(469)	3.0(306)*	4.4(458)
อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่นๆ	3.8(295)*	4.2(534)	3.0(237)*	4.6(457)
อาศัยอยู่ในเขตชนบท	3.7(414)*	-	3.1(280)*	4.6(282)
อาศัยอยู่ในต่างประเทศ	5.4(106)*	-	4.3(33)*	5.8(75)
ไม่แน่ใจ	4.2(48)	-	2.9(24)	5.0(32)
<u>เขตกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพ-ธนบุรี)</u>				
รวม	3.8(790)*	4.1(469)	3.0(518)*	4.5(741)
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพ				
มหานคร	3.2(182)*	-	2.9(231)*	4.3(390)
อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่นๆ	3.7(284)*	-	2.9(109)*	4.4(148)
อาศัยอยู่ในเขตชนบท	3.5(238)*	-	2.8(132)*	4.3(122)
อาศัยอยู่ในต่างประเทศ	5.4(79)*	-	4.6(27)*	5.8(54)
ไม่แน่ใจ	4.0(43)	-	2.7(19)	4.9(27)
<u>เขตเมืองอื่นๆ</u>				
รวม	4.1(385)	4.2(534)	3.2(362)*	4.8(563)
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพ				
มหานคร	3.8(130)	-	3.2(75)*	4.6(68)
อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่นๆ	4.1(47)	-	3.0(128)*	4.8(309)
อาศัยอยู่ในเขตชนบท	4.0(176)	-	3.3(148)*	4.8(160)
อาศัยอยู่ในต่างประเทศ	5.3(27)*	-	3.0(6)*	5.9(21)
ไม่แน่ใจ	(*ก)(5)	-	(*ก)(5)	(*ก)(5)

(* ก) ตัวอย่างมีน้อยกว่า 5 ราย

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อใช้ค่า t ทดสอบทางเดียว

ในเขตต่าง ๆ ภายในประเทศนั้น เพราะส่วนมากคือสตรีชาวจีนที่มีอายุสูงมากแล้ว ประกอบกับมีทัศนคติและค่านิยมที่ส่งเสริมต่อการมีบุตรจำนวนมาก¹ นั้นเอง ส่วนสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี กับสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีนั้น ผลจากการศึกษาใช้นัยสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ในทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

3.3.2 เขตที่อาศัยอยู่หลังการสมรสของสตรี เนื่องจากทัศนคติและค่านิยมของมนุษย์เราสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงไปได้เสมอโดยกระบวนการการอบรมเรียนรู้อะปายทางสังคม (Socialization Process) โดยเฉพาะในเรื่องของการมีบุตรนั้น อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามสภาพแวดล้อมทางสังคมของเขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดหลังการสมรสด้วย และโดยทั่วไปสตรีมักจะคิดถึงเรื่องของการมีบุตรหรือจำนวนบุตรที่ตองการจะมีก็ต่อเมื่อทำการสมรสแล้ว ฉะนั้นปัจจัยด้านเขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดหลังการสมรสก็น่าจะมีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่มีสถานภาพการย้ายถิ่นด้วย ซึ่งจะเห็นว่าสตรีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตเมืองนานที่สุดหลังการสมรสและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองอื่น ๆ แต่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นในเขตกรุงเทพมหานคร สตรีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครนานที่สุดหลังการสมรสและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4) ส่วนสตรีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตชนบทนานที่สุดหลังการสมรสและเคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์สูงกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นเล็กน้อยและไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และในเขตเมืองอื่น ๆ (ตารางที่ 4)

สำหรับสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีและเคยอาศัยอยู่ในเขตต่าง ๆ นานที่สุดหลังการสมรส จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีที่เคยอาศัย

¹ John Knodel and Visid Prachuabmoh, The Fertility of Thai Women, pp. 59-61.

ตารางที่ 4 จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีที่เคยสมรส จำแนกตามสถานภาพการย้ายถิ่น เขตที่อาศัยอยู่หลังการสมรสของสตรีและเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน

เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และเขตที่อาศัยอยู่หลัง การสมรสของสตรี	สถานภาพการย้ายถิ่น			
	การย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต		การย้ายถิ่นภายในห้าปี	
	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น
<u>รวมทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน</u>				
รวม	3.9(1,167)*	4.1(1,001)	3.1(875)*	4.6(1,299)
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพ				
มหานคร	3.7(686)*	4.1(468)	2.9(447)*	4.5(702)
อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่นๆ	4.1(327)	4.2(533)	3.0(292)*	4.8(537)
อาศัยอยู่ในเขตชนบท	4.5(124)	-	4.0(113)*	5.5(44)
อาศัยอยู่ในต่างประเทศ	3.6(12)	-	2.9(8)	(*ก)(5)
ไม่แน่ใจ	4.3(15)	-	4.3(15)	3.7(11)
<u>เขตกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพ-ธนบุรี)</u>				
รวม	3.8(783)*	4.1(468)	3.0(514)*	4.5(737)
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพ				
มหานคร	3.6(625)*	-	2.7(400)*	4.4(680)
อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่นๆ	3.9(75)	-	3.7(53)*	5.3(30)
อาศัยอยู่ในเขตชนบท	4.3(63)	-	3.9(47)	4.8(19)
อาศัยอยู่ในต่างประเทศ	3.8(10)	-	3.1(7)	(*ก)(4)
ไม่แน่ใจ	4.7(10)	-	4.7(7)	(*ก)(4)
<u>เขตเมืองอื่นๆ</u>				
รวม	4.1(384)	4.2(533)	3.2(361)*	4.8(562)
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพ				
มหานคร	3.6(61)	-	3.6(47)	4.0(22)
อาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่นๆ	4.1(252)	-	2.8(239)*	4.8(507)
อาศัยอยู่ในเขตชนบท	4.6(61)	-	4.1(66)*	6.0(25)
อาศัยอยู่ในต่างประเทศ	(*ก)(2)	-	(*ก)(1)	(*ก)(1)
ไม่แน่ใจ	4.5(8)	-	4.0(8)	3.4(7)

(*ก) ตัวอย่างมีน้อยกว่า 5 ราย

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อใช้ค่า t ทดสอบทางเดียว

อยู่ในเขตเดียวกันนานที่สุดหลังการสมรสทุกเขต และในทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร สตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี เฉพาะที่เคยอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และเขตเมืองอื่น ๆ นานที่สุดหลังการสมรส จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตเดียวกันนานที่สุดหลังการสมรสทุกเขต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ส่วนในเขตเมืองอื่น ๆ สตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี เฉพาะที่เคยอาศัยอยู่ในเขตเมืองอื่น ๆ และเขตชนบทนานที่สุดหลังการสมรส จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีที่เคยอาศัยอยู่ในเขตเดียวกันนานที่สุดหลังการสมรสทุกเขต อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4)

นั่นก็ออกจากการศึกษาที่ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้ก็อาจจะเนื่องมาจากเขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดหลังการสมรสมีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรีที่เคยย้ายถิ่นและไม่เคยย้ายถิ่นด้วยเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตาม ก็มีแนวโน้มแสดงให้เห็นว่าสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปียอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ ใฝ่ใฝ่กว่าและมากกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น ถึงแม้จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในเขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดหลังการสมรสเขตเดียวกันทุกเขตก็ตาม

3.4 ระดับการศึกษาของสตรี ปัจจัยด้านระดับการศึกษาของสตรี นับว่าเป็นปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อภาวะเจริญพันธุ์ของสตรี ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมมากที่สุดปัจจัยหนึ่ง เนื่องจากการศึกษาสามารถทำให้คนเราเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม แนววิถีการดำเนินชีวิต และชนชั้นทางสังคมได้ และยังเป็นมูลเหตุจูงใจให้คนเราย้ายถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้การศึกษาก็ยังมีผลทำให้คนเรายอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ รวมถึงการรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใฝ่ใฝ่และรวดเร็วอีกด้วย ดังนั้นจึงได้ตั้งสมมติฐานเอาไว้ว่า "ในระดับการศึกษาระดับเดียวกัน สตรีที่เคยย้ายถิ่นน่าจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น"

จากตารางที่ 5 จะเห็นว่า ในระดับการศึกษาระดับเดียวกันสตรีที่เคยย้ายถิ่น ในช่วงหนึ่งของชีวิต จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์แตกต่างกับสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นเล็กน้อย และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้น ในระดับการศึกษา ป.1-ป.4 สตรีที่เคยย้ายถิ่นจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และในเขตเมืองอื่น ๆ

ส่วนสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี ที่มีระดับการศึกษาในระดับเดียวกันทุกระดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและในเขตเมืองอื่น ๆ (ตารางที่ 5)

นั่นคือในระดับการศึกษาเดียวกันสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์แตกต่างกับสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นเล็กน้อยทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร และในเขตเมืองอื่น ๆ ซึ่งไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตอาจจะมีความคิดในการดอมรักษาของเดิม (Conservation)¹ อยู่ ประกอบกับมีระดับการศึกษาในระดับเดียวกันด้วย

ส่วนสตรีที่มีสถานภาพการย้ายถิ่นภายในห้าปีนั้น จะสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและเขตเมืองอื่น ๆ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี มีการยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ (Innovation) ได้ง่ายกว่าและมากกว่าสตรีที่ย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตและสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นเลย² ทั้งที่มีระดับการศึกษาในระดับเดียวกันทุกระดับ หรืออาจจะเป็นผลมาจากย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตเมืองไม่ถึงห้าปี อันเป็นช่วงระยะเวลาที่จำกัดเกินไปในการปรับตนเองและครอบครัวให้เข้ากับแบบวิถีการดำเนินชีวิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจในเขตเมือง

¹ Visid Prachuabmoh, "Rural-Urban Migration in Thailand," in Social Science Research for Urban Development in Southeast Asia, pp. 73-74.

² Ibid.

ตารางที่ 5 จำนวนบุตรเกิดรอดโดยเฉลี่ยของสตรีที่เคยสมรส จำแนกตาม
สถานภาพการย้ายถิ่น ระดับการศึกษาของสตรีและเขตที่อาศัยอยู่
ในปัจจุบัน

เขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และระดับการศึกษาของ สตรี	สถานภาพการย้ายถิ่น			
	การย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต		การย้ายถิ่นภายในห้าปี	
	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น	เคยย้ายถิ่น	ไม่เคยย้ายถิ่น
<u>รวมทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน</u>				
รวม	3.9(1,160)*	4.2(995)	3.1(879)*	4.6(1,301)
ไม่เคยได้รับการศึกษาเลย	5.3(339)	5.6(201)	4.6(165)*	5.8(387)
ป.1 - ป.4	3.4(556)*	4.2(550)	2.9(489)*	4.5(628)
ป.5 - ม.ศ.3	2.9(158)	3.2(173)	2.5(152)*	3.5(180)
ม.ศ.4 และสูงกว่า	2.1(93)	1.9(67)	1.6(69)*	2.3(92)
เรียนแต่ไม่ทราบระดับ	5.1(14)	(*ก)(4)	(*ก)(4)	5.6(14)
<u>เขตกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพ-ธนบุรี)</u>				
รวม	3.8(775)*	4.1(460)	3.0(516)*	4.5(737)
ไม่เคยได้รับการศึกษาเลย	5.3(224)	5.8(99)	4.7(105)*	5.7(227)
ป.1 - ป.4	3.2(353)*	4.2(225)	2.7(265)*	4.3(320)
ป.5 - ม.ศ.3	2.8(111)	3.0(93)	2.4(95)*	3.3(110)
ม.ศ.4 และสูงกว่า	2.3(74)	2.2(40)	1.8(47)*	2.6(68)
เรียนแต่ไม่ทราบระดับ	4.8(13)	(*ก)(3)	(*ก)(4)	5.3(12)
<u>เขตเมืองอื่น ๆ</u>				
รวม	4.1(385)	4.2(535)	3.2(363)*	4.8(564)
ไม่เคยได้รับการศึกษาเลย	5.5(115)	5.3(102)	4.2(60)*	5.8(160)
ป.1 - ป.4	3.7(203)*	4.3(325)	3.2(224)*	4.7(308)
ป.5 - ม.ศ.3	3.2(47)	3.4(80)	2.6(57)*	3.9(70)
ม.ศ.4 และสูงกว่า	1.5(19)	1.5(27)	1.4(22)	1.7(24)
เรียนแต่ไม่ทราบระดับ	(*ก)(1)	(*ก)(1)	- (-)	(*ก)(2)

(*ก) ตัวอย่างมีน้อยกว่า 5 ราย

* มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 เมื่อใช้ค่า t ทดสอบทางเดียว

ได้ทัน หรืออาจจะเป็นผลมาจากทั้งสองประการนี้ประกอบกันด้วย

แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า สตรีที่มีสถานภาพการย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิตและภายในห้าปี จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ในทางกลับกันกับระดับการศึกษามากในทุกเขตที่อาศัยอยู่ในปัจจุบัน และผลจากการศึกษานี้ก็คล้ายคลึงกันกับการศึกษาของ Hacisco, Bouvier และ Renzi ในเขตเมืองเปอร์โตริโก เมื่อ พ.ศ. 2503¹ การศึกษาของ Kong-Kyun Ro ในประเทศเกาหลีเมื่อ พ.ศ. 2513² และคล้ายคลึงกับผลการศึกษาของ นงลักษณ์ จันทนากม ในเขตเมืองของประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2503³

โดยสรุปแล้วในลักษณะทางสังคมกลุ่มเดียวกัน สตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต จะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ แต่สตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปีจะมีระดับภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี ที่มีลักษณะทางสังคมกลุ่มเดียวกันทุกกลุ่ม ยกเว้นในปัจจัยด้านเขตที่อาศัยอยู่นานที่สุดหลังการสมรสเท่านั้น ซึ่งสนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้ก็อาจจะเป็นเพราะว่าสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปียอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ๆ (Innovation) ได้ง่ายกว่าและมากกว่าสตรีที่ไม่เคยย้ายถิ่น และสตรีที่เคยย้ายถิ่นในช่วงหนึ่งของชีวิต ซึ่งอาจจะมีความถึกในการอนุรักษ์ของเดิม (Conservation) อยู่ หรืออาจจะเป็นผลมาจากสตรีที่เคยย้ายถิ่นภายในห้าปี ยังไม่คุ้นเคยกับการดำเนินชีวิตในเขตเมืองที่ตนได้ย้ายถิ่นเข้าไปอาศัยอยู่หรือก็อาจจะเป็นผลมาจากทั้งสองประการนี้ประกอบกันก็เป็นได้

¹John J. Hacisco, Jr., Leon F. Bouvier and Martha Jane Renzi, "Migration Status, Education and Fertility in Puerto Rico, 1960," The Milbank Memorial Fund Quarterly 47(April 1969): 172-176.

²Kong-Kyun Ro, "Migration and Fertility in Korea," in Interdisciplinary Communications Programs, Smithsonian Institution: Occasional Monograph Series No.5 Vol.1, p. 262.

³นงลักษณ์ จันทนากม, "ภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย," หน้า 77-93.